

INVASIEVE EXOTEN IN NEDERLAND

Wat te doen met uitheemse eekhoorns?

TEKST ELLEN VAN NORREN

Invasieve exoten vormen een van de belangrijkste bedreigingen voor de biodiversiteit wereldwijd. In Nederland worden relatief veel soorten uitheemse eekhoorns gehouden. Bij ontsnapping kan een populatie in het wild ontstaan, waarbij inheemse soorten soms worden verdrongen. Het houden van bepaalde soorten is daarom verboden, maar dat blijkt niet altijd voldoende om de vorming van invasieve populaties te voorkomen. Wat te doen met uitheemse eekhoorns?

Inheemse diersoorten leven met elkaar in een balans, en invasieve exoten kunnen deze balans verstoren. Dat gebeurt bijvoorbeeld door directe concurrentie om voedsel, of door het verspreiden van virussen, bacteriën en schimmels waar inheemse dieren niet tegen bestand zijn. Invasieve exoten werden al in het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro van 1992 genoemd als de op-één-na-belangrijkste bedreiging voor de biodiversiteit.¹ Ook in het recent verschenen WWF Living Planet Report wordt benadrukt dat invasieve exoten een van de belangrijkste directe oorzaken van biodiversiteitsverlies zijn.²

VOORKOMEN IS BETER DAN GENEZEN

Omdat er in ons land relatief veel eekhoorns als huisdier worden gehouden, lopen wij een groot risico op ontsnappingen. De net ontsnapte eekhoorns houden zich onder andere in leven met voer van vogelvoederplankjes. Als eenmaal een lokale populatie is ontstaan, kunnen ze zich van daaruit uitbreiden naar natuurgebieden. Van bijvoorbeeld *Callosciurus*-eekhoorns is bekend dat er slechts weinig dieren nodig zijn om een populatie te vormen.

Eekhoorns kunnen door verschillende oorzaken ontsnappen. Zo kan het gebrek aan een dubbele deur (sluis) ervoor zorgen dat dieren gemakkelijk langs de eigenaar glippen wanneer deze het verblijf betreedt. Ook gaten in de volières, ontstaan door bijvoorbeeld geknaagd of vallende takken, kunnen de oorzaak voor ontsnapping vormen. Eigenaren zijn verplicht om ontsnapte eekhoorns terug te vangen en ervoor te zorgen dat gehouden dieren niet kunnen ontsnappen.³ Het voorzien van verblijven van een sluis en het gebruik van metaal in plaats van hout kan een deel van de ontsnappingen voorkomen, maar

▲ **Siberische grondeekhoorn** (*Eutamias sibiricus*) Heeft populatie gevormd in Tilburg en Weert, maar verspreidt niet invasief. Geen witte oorpluimpjes. Foto Erik Korsten

de beste preventieve maatregel is om geen eekhoorns meer te houden.

Omdat invasieve exoten een van de belangrijkste bedreigingen zijn voor de biodiversiteit, hebben de landen van de Europese Unie de handen ineengeslagen om het houden van en handelen in bepaalde invasieve soorten te verbieden. De vier soorten die in Europa het meest invasief zijn, zijn in 2016 op de Unielijst van Invasieve Exoten geplaatst. Het gaat om de grijze eekhoorn (*Sciurus carolinensis*), Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*), Siberische grondeekhoorn (*Eutamias sibiricus*) en Amerikaanse voseekhoorn (*Sciurus niger*). De Thaise eekhoorn (*Callosciurus finlaysonii*) is voorgedragen voor de Unielijst. Het lijkt erop dat het verbod om deze dieren te houden helpt: van deze soorten zijn in Nederland in 2020 geen bevestigde meldingen gedaan, behalve van de Siberische grondeekhoorn.

▲ **Japane eekhoorn** (*Sciurus lis*) Onderscheid met rode eekhoorn: via DNA. Ook gefokt met bonte kleuren. Foto Wikipedia

ONTSNAPTE EXOTEN: SOMS EEN FLINKE KOSTENPOST

Niet alle ontsnapte uitheemse eekhoorns vestigen zich, en niet alle soorten breiden zich invasief uit. De Amerikaanse voseekhoorn is zo'n tien jaar geleden in Nederland ontsnapt, maar heeft zich niet gevestigd. De Siberische grondeekhoorn heeft in Tilburg en Weert een populatie gevormd, maar deze dieren verspreiden zich niet invasief en niet ten koste van de inheemse eekhoorn. Het hoeft dus niet bij alle ontsnaptingen mis te gaan.

Maar het kan ook uit de hand lopen, zoals in het Verenigd Koninkrijk en Italië gebeurt. De oorspronkelijk Amerikaanse grijze eekhoorn heeft al in twee derde van het Verenigd

▲ **Grijze eekhoorn** (*Sciurus carolinensis*) Groter en zwaarder dan rode eekhoorn, geen oorpluimpjes. Foto Edwin Giesbers

Koninkrijk de inheemse rode eekhoorn verdrongen.⁴ De oorzaak: de grijze eekhoorn draagt een ziekte mee waaraan de rode eekhoorn doodgaat, maar de grijze zelf niet.⁵ Doordat de uitheemse grijze eekhoorn al zo wijdverbreid is in het Verenigd Koninkrijk, wordt wegvangen heel moeilijk of onbetaalbaar. Niets doen aan de situatie brengt echter ook hoge kosten mee: zo berichtte de BBC dat invasieve exoten in het Verenigd Koninkrijk goed zijn voor 1,8 miljard pond schade per jaar.⁶ In Italië is op twee plekken een groep Thaise eekhoorns ontsnapt.⁷ De soort verspreidt zich daar razendsnel.

Een of twee ontsnapte eekhoorns kunnen nog relatief gemakkelijk worden teruggelokt, bijvoorbeeld met een inloopval. Zodra een populatie is ontstaan, wordt het echter heel moeilijk en kostbaar om de gehele groep terug te vangen. Zo bewijst ook de Pallas' eekhoorn, die zich op meerdere

▲ **Amerikaanse rode eekhoorn** (*Tamiasciurus hudsonicus*) Kleiner dan rode eekhoorn, zwart streepje op de neus, witte buik (*T. douglasii* heeft roodachtige buik). Foto Hennie Blomsma

plekken in de Lage Landen wist te vestigen en zich invasief verspreidde. Rond 2000 ontsnapten ongeveer 12 dieren bij een dierenhandelaar in de omgeving van Weert, waarna tot 2014 nog zo'n 250 dieren terug zijn gevangen. Ook in Vlaanderen is een populatie van zo'n 250 Pallas' eekhoorns weggevangen rond 2011.

INNOVATIEVE METHODEN

De methode die is toegepast voor het wegvangen van de Pallas' eekhoorn in de Lage Landen (vangen, castreren/steriliseren en opvangen), werkt niet voor grijze eekhoorn in het Verenigd Koninkrijk, omdat de populatie al te omvangrijk is. Om die reden is met innovatief onderzoek gestart: in het Verenigd Koninkrijk wordt anticonceptie voor eekhoorns ontwikkeld.⁶ Hierbij is de eerste stap om vallen te ontwikkelen waarmee alleen grijze eekhoorns worden gevangen, zodat zij in de val van anticon-

▲ **Thaise dwergstreeppeekhoorn** (*Tamiops maclellandii*) Witte oorpluimpjes, lichte wangstreep loopt door naar rug. Foto J.J. Harrison - Wikipedia

ceptie kunnen worden voorzien. Ook wordt er bekeken of de boommarter als natuurlijke predator kan bijdragen aan het beperken van verdere verspreiding van de invasieve grijze eekhoorn.^{8,9}

Daarnaast voert Wageningen Universiteit een modelstudie uit naar genetische bestrijding bij grijze eekhoorns in het Verenigd Koninkrijk.¹⁰ Het idee is dat een (groot) deel van de vrouwtjes onvruchtbaar wordt, doordat zij een gen erven dat door de mens onder grijze eekhoorns wordt verspreid. Maar kan dat er niet toe leiden dat de grijze eekhoorns in Amerika ook worden uitgeroeid? Nee, het gen is zo 'afgesteld' dat het na enkele generaties uitput, waardoor het zich niet verder verspreidt. Bij toepassing van deze innovatieve methodes is de hoop dat de populatie grijze eekhoorns in grootte afneemt, zodat de rode eekhoorn op eigen kracht terug kan komen. Voor Nederland is het vooral een les om te voorkomen dat exoten op deze schaal een populatie kunnen opbouwen.

ZELF BIJDRAGEN AAN DE BESCHERMING VAN DE INHEEMSE EEKHOORN

Uitheemse eekhoorns kunnen erg lijken op de inheemse rode eekhoorn. Ziet u een uitheemse eekhoorn, of twijfelt u daarover? Maak foto's en voer deze met datum en locatie in via de NDFD-app of op waarneming.nl. Achter de schermen kijkt de Zoogdiervereniging mee met uw melding. Als het gaat om een soort zoals de Pallas' eekhoorn, waarvan bekend is dat hij een negatief effect kan hebben op een inheemse soort, dan geven wij dat door aan de betreffende provincie. De provincie is verantwoordelijk voor het beschermen van inheemse dieren. Als er op een bepaalde locatie meerdere van deze invasieve uitheemse eekhoorns worden gemeld, dan kan de provincie besluiten de dieren te laten vangen en in een opvang onder te brengen. Hoe eerder dat gebeurt, hoe kleiner de kans is dat de populatie invasief uitbreidt, en hoe minder geld en dierenleed het kost.

EEKHOORNS HERKENNEN

De inheemse rode eekhoorn is meestal roodbruin, maar kan ook oranje, grijs, bruin of donker zijn, tot zwart aan toe. In de winter heeft deze eekhoorn oorpluimpjes, maar in de zomer zijn deze korter of verdwijnen ze.

▲ Chinese gestreepte boomeekhoorn (*Tamiops swinhoei*)
Witte oorpluimpjes, lichte wangstreep naar de rug is onderbroken of zeer licht op de schouder. Foto Jörg Hempel - Wikipedia

EEKHOORNS DIE LIJKEN OP DE INHEEMSE RODE EEKHOORN

Er zijn een aantal uitheemse eekhoorns die sterk op onze inheemse eekhoorn lijken. De Japanse eekhoorn lijkt zelfs zo veel op de rode eekhoorn, dat het onderscheid alleen met DNA-onderzoek kan worden gemaakt. De Japanse eekhoorn is overigens ook wel op de 'markt' met bonte kleuren. De grijze eekhoorn is groter en zwaarder dan onze inheemse eekhoorn, het kleurverschil is geen onderscheidend kenmerk. De Amerikaanse rode eekhoorn is kleiner dan de inheemse en is verder te herkennen aan een verticaal zwart streepje op de neus. Dit geldt ook voor de Amerikaanse Douglas-eekhoorn, al heeft die geen witgele, maar een roodachtige buik.

UITHEEMSE EEKHOORNS MET RUGSTREPEN

Als je in Nederland een eekhoorn met strepen over de rug ziet, is het zeker een exotische eekhoorn. Als je geen oorpluimpjes ziet, dan kan het de Siberische grondeekhoorn zijn, die je ook wel in een boom kan zien zitten. Als je wel witte oorpluimpjes ziet, dan gaat het waarschijnlijk om boomeekhoorns als de Chinese gestreepte boomeekhoorn of de Thaise dwergstreep-eekhoorn.

HOE DENK JIJ OVER UITHEEMSE EEKHOORNS?

Zie je wel eens een eekhoorn in jouw tuin of park en, zo ja, wat vind je daarvan? Maakt het je uit of dat een inheemse rode eekhoorn is, of een andere, uitheemse, eekhoornsoort? Zou je mening veranderen als je weet of deze uitheemse eekhoorn mogelijk de inheemse eekhoorn kan verdringen? Laat ons weten hoe jij over uitheemse eekhoorns denkt door de enquête op ZoogdierDigitaal in te vullen! Deze enquête kan aanleiding vormen om verder te onderzoeken hoe we mensen kunnen voorlichten over uitheemse eekhoorns en of het zin heeft om mensen te vragen deze dieren te melden.

ELLEN VAN NORREN IS projectleider exoten bij de Zoogdiervereniging.

ZOOGDIER DIGITAAL

▲ Inlandse eekhoorn (*Sciurus vulgaris*) Foto Koos Dansen